

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
16-05-2011**

A1.

Η έκφραση των ποιητών της Επτανησιακής Σχολής και του Σολωμού έχει κάποια κοινά χαρακτηριστικά περιεχομένου, τα οποία αναφέρονται στην πατρίδα, στη θρησκεία, στη γυναίκα και στη φύση. Αυτά τα κοινά θέματα τα βρίσκουμε και στον *Κρητικό*:

α. Η φύση

Η παρουσία όλης της φύσης και πολλών φυσικών φαινομένων είναι έντονη στον *Κρητικό* από τους πρώτους κιόλας στίχους. Έτσι, αναφέρονται στοιχεία:

- και από τον ουρανό (αστροπελέκια, βροντές, αστραπές, άστρα, αυγή κ.ά.),
- και από τη θάλασσα (πέλαγα, κύματα και θαλασσοταραχή, γιαλός κ.ά.),
- και από τη γη (ακρογιάλι).

β. Η θρησκεία

Είναι εμφανής από το δεύτερο κιόλας απόσπασμα η προβολή του θέματος της θρησκείας, το οποίο θίγεται με πολλούς τρόπους, δηλαδή γίνεται αναφορά σε θέσεις και σε δοξασίες της θρησκείας, όπως είναι:

- η *Σάλπιγγα* της Δευτέρας Παρουσίας,
- η *Κοιλάδα* *Ιωσαφάτ*,
- η *αθανασία* της ψυχής και η *μεταθανάτια ζωή*,
- η *ανάσταση* των νεκρών,
- η *ενσάρκωση* των ψυχών τους,
- η *τελική κρίση* των ανθρώπων,
- ο *Παράδεισος* κ.ά.

γ. Η πατρίδα

Το θέμα της πατρίδας (και των αγώνων για την ελευθερία) προβάλλεται από τον αφηγητή με τις αναφορές του αποσπάσματος 2 (στ.1-2):

- στις *λαβωματιές* του ως *πολεμιστή*,
- στους *πεσόντες* *συμπολεμιστές* του,

δ. Η γυναίκα

- Θα μπορούσαμε να πούμε ότι το θέμα της γυναίκας είναι αυτό που κυριαρχεί μέσα στο ποίημα όχι μόνο με τον έντονο ρόλο της *Φεγγαροντυμένης* (απόσπασμα 3, ανάδυση της θεϊκής οπτασίας) και την παρουσία της αγαπημένης του αφηγητή (απόσπασμα 1: «πολύ κοντά στην κορασιά», απόσπασμα 2: «Μα την ψυχή που μ'έκαψε τον κόσμο *απαρατώντας*») αλλά και με τις προεκτάσεις που παίρνουν οι γυναικείες μορφές του ποιήματος στην ευρεία έννοια της γυναίκας (μητέρα, θεά, αρραβωνιαστικά, αγνή κόρη).

B1.

α) Η Τσαντσάνογλου αναφέρεται σε ένα βασικό χαρακτηριστικό του Δ. Σολωμού που είναι η σύνθεση φυσικής και μεταφυσικής πραγματικότητας. Η φυσική πραγματικότητα γίνεται ήδη αντιληπτή από το απόσπασμα 1 που μας υποβάλλει σε ένα τοπίο αγριεμένο και λυσσαλέο με μια πληθώρα ηχητικών εικόνων.

Συγκεκριμένα, «σκηνοθετεί» ένα ζοφερό θαλασσινό τοπίο μέσα στη σκοτεινιά και το μυστήριο της νύχτας, κάτω από τη φωτοχυσία των δυνατών αστραπών και το τρομερό αντάριασμα των βροντών που αντηχούσαν στα βουνά και στα ακρογιάλια. Οι πληθυντικοί (πέλαγα, ακρογιαλές, βουνά) υπογραμμίζουν την απεραντοσύνη της πλάσης και τη μηδαμινότητα του ανθρώπου απέναντι στην έκταση και τη δύναμη των φυσικών δυνάμεων. Η εικόνα πλουτίζεται από το αγαπημένο στο Σολωμό αντιθετικό ζεύγος του φωτός με το βαθύ σκοτάδι.

Η δεύτερη εικόνα που μας μεταφέρει στη μεταφυσική πραγματικότητα βρίσκεται στο απόσπασμα 2. Πρόκειται για μια ακουστική εικόνα, εκείνη της τρομερής Σάλπιγγας της Δευτέρας Παρουσίας, που ο ήρωας την καλεί να λαλήσει, όπως ζητούσε προηγουμένως από το αστροπελέκι να φέξει. Έτσι αυτή η εικόνα μεταφέρει τον Κρητικό και τους ακροατές του στον κόσμο των νεκρών.

β)

Η αναγωγή σε ένα υπερφυσικό επίπεδο συντελείται ηθελημένα από το Σολωμό, γιατί μετά από τον έναν από τους τρεις φοβερούς όρκους, δηλαδή στον όρκο προς την αγαπημένη του (απόσπ. 2, στ.4: « Μα την ψυχή που μ' έκαψε τον κόσμο απαρατώντας») ο συνειρμός τον έφερε στον τόπο όπου βρίσκεται αυτή, στον Παράδεισο. Η μεταφορά *μ' έκαψε τον κόσμο απαρατώντας* (με έκανε συντρίμια και με γέμισε πόνο με το θάνατο της) υπογραμμίζει το μέγεθος της αγάπης αλλά και το ψυχικό κόστος που είχε για τον αφηγητή ο θάνατος της αγαπημένης του. Με την υπαινικτική αναφορά αυτού του θανάτου η αφήγηση μεταφέρεται στο μέλλον (πρόληψη ή πρόδρομη αφήγηση) σε ένα εξωπραγματικό και εσχατολογικό επίπεδο. Παράλληλα προιδαίζεται ο αναγνώστης για το θάνατο της κόρης (πολλοί μελετητές έχουν τη γνώμη ότι προσημαίνεται αυτός ο θάνατος) και το αιώνιο σμίξιμο.

B2.

Ξαφνικά, η τρικυμία κόπασε, το τοπίο άλλαξε τελείως μορφή: τα νερά γαλήνευσαν και η ατμόσφαιρα καθάρισε, η θάλασσα ηρέμησε και ευωδίασε, ενώ τα άστρα καθρεφτίζονταν στη διαυγή της επιφάνεια. Αυτή την απότομη αλλαγή ο αφηγητής την αποδίδει σε Κάτι κρυφό μυστήριο (σε κάποια απόκρυφη μυστηριώδη δύναμη), που εστένεψε (ανάγκασε) τη φύση να εγκαταλείψει την αγριότητα και το θυμό και να στολιστεί με την ομορφιά της ηρεμίας. Εδώ πρόκειται για το λογοτεχνικό μοτίβο της σιγής του κόσμου πριν από ένα φοβερό συμβάν ή πριν από την «επιφάνεια» (την εμφάνιση μπροστά σε θνητούς) μιας θεϊκής μορφής: δηλαδή αυτή η σιγή μας προετοιμάζει για την εμφάνιση της Φεγγαροντυμένης.

Ο όρος «κρυφό μυστήριο» συνδέεται με ό,τι πρόκειται να επακολουθήσει, αφού δηλώνει:

- το πέρασμα από το φυσικό στο μυστηριακό, απόκοσμο, εξωλογικό και υπερφυσικό,
- ότι κάποια κρυφή και μυστηριακή δύναμη κυριάρχησε («εστένεψε») στην πλάση,
- την πρωτόγνωρη, αποκαλυπτική, υπερκόσμια εμπειρία που «ξετυλίγεται ογλήγορα» μπροστά στα εκστατικά μάτια του Κρητικού,
- την είσοδο (πρώτη φάση) σε μία κρυφή και μυστικιστική εμπειρία.

Αυτή η μετατροπή της σφοδρής ταραχής σε απόλυτη γαλήνη υποβάλλεται:

- ✓ με την επανάληψη της έννοιας της ησυχίας στον ίδιο στίχο (ΗΣΥΧΑΣΕ, ησυχία).

✓ με τη μεταφορά πάστρα (= καθαρότητα τα νερά της θάλασσας δεν είχαν θολούρα και ήταν διαυγή).

Ενδεικτικά θα μπορούσαν να αναλυθούν τα εξής:

- ✓ η προσωποποίηση της φύσης (στ. 6: Κάθε ομορφιά να στολιστεί και το θυμό ν' αφήσει).
- ✓ η εικόνα της γαλήνιας επιφάνειας της θάλασσας, στην οποία καθρεφτίζονταν τα άστρα
- ✓ η αρνητική παρομοίωση (και εικόνα) του στ. 8 (δεν έπνεε άνεμος ούτε όσο πνέει όταν περνάει η μέλισσα από τα λουλούδια).
- ✓ η εικόνα του φεγγαριού, που καθρεφτιζόταν τρεμοπαίζοντας (Εσειότουν) ολόγιομο και λαγαρό (φωτεινό, καθαρό) στα νερά της θάλασσας.
- ✓ η παρομοίωση της θάλασσας με ευδιαστό περιβόλι (εικόνα οπτική και οσφρητική).

Γ1.

α)

Ο ναυαγός απευθύνεται στο αστροπελέκι, ώστε αυτό με τη στιγμιαία λάμψη του να δώσει φως μέσα στο πηχτό σκοτάδι και **να τον βοηθήσει**. Έτσι, ο άνθρωπος παρουσιάζεται να μιλάει με τα στοιχεία της φύσης, καθώς το αστροπελέκι εμφανίζεται προσωποποιημένο.

«Αστροπελέκι» είναι ο κεραυνός, ένα φυσικό φαινόμενο καταστρεπτικό. Ωστόσο, ο ναυαγός προσφωνεί το αστροπελέκι χαρακτηρίζοντας το καλό (ένα επίθετο συχνό στο Σολωμό). «Αστροπελέκι μου καλό, για ξαναφέξε πάλι!». Στη φράση παρατηρούμε το σχήμα του πλεονασμού και της αποστροφής, με το οποίο εκφράζεται η έντονη επιθυμία του ναυαγού για φωτισμό του χώρου. **Η επίκληση στο καταστροφικό αυτό φυσικό φαινόμενο δηλώνει:**

- τη μοναξιά του ήρωα,

- και ότι η φύση στο Σολωμό είναι ζωντανή, ισότιμη με τον άνθρωπο, συμμετέχει στα ανθρώπινα. Ο Κρητικός χαρακτηρίζει «**καλό**» ένα φυσικό φαινόμενο που σκορπά την καταστροφή. Χρησιμοποιεί την τεχνική της **προσωποποίησης** φυσικών φαινομένων, αποδίδοντας ανθρώπινα αισθήματα σε άψυχα φυσικά φαινόμενα.

Το αίτημα του ναυαγού έγινε δεκτό και μάλιστα έπεσαν τρία αστροπελέκια, (ο ποιητής χρησιμοποιεί τον **αριθμό τρία** επηρεασμένος από τα δημοτικά τραγούδια).

Το ότι τα αστροπελέκια έπεσαν **Πολύ κοντά στην κορασιά** ίσως να μην υποδηλώνει τον κίνδυνο που αυτή διέτρεξε, αλλά αυτό ήταν υποβοηθητικό για τη σωτηρία της, αφού με το φως τους θα μπορούσε να τη διακρίνει καλύτερα ο ναυαγός, για να την πλησιάσει και να τη σώσει πιο εύκολα.

β) Η αρραβωνιαστικιά του Κρητικού, όπως ομολογούν οι αναστημένοι μετά από τις παρακλήσεις του, την είδαν χαρούμενη κάπου ψηλά το πρωί της ίδιας μέρας, στην πόρτα του Παραδείσου, με παρθενική όψη, να ψάλλει ύμνους αναστάσιμους, ανυπομονώντας για τη στιγμή που η ψυχή της θα ξανασυναντήσει το σώμα της. Πρόκειται για πάγια αντίληψη για την εν σαρکی ανάσταση των νεκρών στη Δευτέρα Παρουσία. Η περιγραφή της κόρης, όπως τη δίνουν οι αναστημένοι στον Κρητικό, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο αυτός την αναζητά είναι τέτοιος που ενώνει το «φυσικό» με τον ηθικό κόσμο, το γήινο κόσμο του έρωτα και της αγάπης με το μεταφυσικό

κόσμο των ψυχών και της αρετής. Η παρουσία και το τραγούδι της έκαναν ακόμα και τα ουράνια σώματα να αλλάζουν στάση.

Δ1.

Και στα δύο ποιήματα εντοπίζονται αρκετές ομοιότητες και διαφορές ως προς το περιεχόμενο. Αρχικά, η παρουσία του όρκου και στα δύο ποιήματα, στοιχείο δημοτικής ποίησης, από την οποία έχει δεχθεί επιρροές τόσο ο Σολωμός όσο και ο Μαρκοράς, είναι ιδιαίτερα καταλυτική. Ο όρκος, που γίνεται συνήθως από κάποιο πρόσωπο του ποιήματος (Σολωμός: Κρητικός, Μαρκοράς: Μάνθος) στοχεύει στην επιβεβαίωση της αλήθειας των λεγομένων του ή στην επισφράγιση μιας υπόσχεσης. Τα μέσα που επιστρατεύονται είναι: η επίκληση της μαρτυρίας ιερών προσώπων, αλλά και η αναφορά σε ύψιστες αξίες και ιδανικά.

Ο όρκος του Μάνθου στο ποίημα του Μαρκορά έχει πολλές ομοιότητες με τον όρκο του Κρητικού του Δ. Σολωμού. Αρχικά, διαπιστώνουμε πως ο Μάνθος επικαλείται την ετοιμοθάνατη αγαπημένη του εξιδανικεύοντας τη μορφή της. Διαπλέκεται λοιπόν, ο όρκος με το υψηλό ιδανικό της γυναίκας ως συμβόλου αφοσίωσης.

Το αντικείμενο του όρκου σχετίζεται με την προτροπή του ήρωα στην καλή του να μεταφερθούν στην αιώνια συνύπαρξη («σαν πότε θα σε φέρει στην αγκαλιά μου ο θάνατος ρωτούσα κάθε αστέρι»). Ο ήρωας, ο Μάνθος, έχει σκοτωθεί και έχει μεταφερθεί σε ένα άλλο μεταφυσικό επίπεδο, όπως αντίστοιχα ο Κρητικός, που έχει μεταφερθεί στη Δευτέρα Παρουσία, στον κόσμο των νεκρών και αναζητά την καλή του στον Παράδεισο για το αιώνιο σμίξιμο. Και οι δύο ήρωες βιώνουν αντίστοιχα τη μοναξιά μακριά από τις αγαπημένες τους.

Ο Μάνθος ανακαλεί ωραίες στιγμές του παρελθόντος με την καλή του («Τα πρώτα της αγάπης μας ευτυχισμένα χρόνια»). Η αναδρομή αμέσως κλείνει και ο νους του επιστρέφει στο παρόν της αφήγησης κάνοντας μια επίκληση στην καλή του «ω πάμε, αγάπη μου γλυκειά!». Στη συνέχεια, επιστρέφει σε μνήμες βιωμένες και σε ανθρώπους που έχουν θυσιάσει για την ελευθερία της Κρήτης. Έτσι ο Μάνθος επικαλείται την πατρίδα, την Κρήτη, τονίζοντας την αγωνιστικότητα και τον ηρωισμό που επέδειξαν οι συμπολεμιστές του στο Αρκάδι «και πόσα έβαψαν αίματα κάθε βουνό της Κρήτης».

Αντίστοιχα, στον Κρητικό, ο ναυαγός ορκίζεται σε αξίες και ιδανικά που για αυτόν είναι πολύτιμα. Παρατηρούμε ότι ο όρκος, ακολουθώντας τη σύνθεση στοιχείων ανά τρία, παρουσιάζει ιεραρχικά κατά ανιούσα κλίμακα: καταρχάς τα πολλά χτυπήματα που δέχτηκε ο ίδιος πολεμώντας και που τον τραυμάτισαν βαριά, στη συνέχεια τους φίλους και τους συμπολεμιστές του, που σκοτώθηκαν στην Κρήτη ενώ αγωνίζονταν για την ελευθερία του νησιού, και, τέλος, πάνω απ' όλους, την ίδια την αγαπημένη του, που πάσχισε για να τη σώσει από τη μανία της θάλασσας, αλλά δεν τα κατάφερε.

Συγκεκριμένα, η μεταφορά «μ' έκαψε τον κόσμο απαρατώντας» (με έκανε συντρίμια και με γέμισε πόνο με το θάνατο της) υπογραμμίζει το μέγεθος της αγάπης αλλά και το ψυχικό κόστος που είχε για τον αφηγητή ο θάνατος της αγαπημένης του. Με την υπαινικτική αναφορά αυτού του θανάτου η αφήγηση μεταφέρεται στο μέλλον (πρόληψη ή πρόδρομη αφήγηση) και παράλληλα προϋδεάζεται ο αναγνώστης για το θάνατο της κόρης. Αντίστοιχα, εμφανίζονται και στα δύο ποιήματα και οι δυο γυναικείες μορφές εξιδανικευμένες, με την μόνη διαφορά ότι στον «Κρητικό» τα πρόσωπα είναι ανώνυμα και παίρνουν διαστάσεις συμβόλου, ενώ στον «Όρκο» τα πρόσωπα είναι συγκεκριμένα, η Ευδοκία και ο Μάνθος.

Τέλος, και στα δύο ποιήματα φαίνεται ο καταλυτικός ρόλος της φύσης με τη διαφορά ότι στον Κρητικό η φύση εμφανίζεται με διττή σημασία (αγριεμένη – ήρεμη), ενώ στον Όρκο του Μαρκορά εμφανίζεται σε απόλυτη γαλήνη.